

Memoràndum.

Un testimoni de la premsa colomenca

LLUÍS COSTA

LA comarca de la Selva presenta un considerable i molt lamentable dèficit d'investigacions i estudis sobre la seva premsa. Excepció feta de la premsa de Lloret de Mar, amb els meritoris treballs de Joan Domènech,¹ a la resta de la comarca només és possible trobar algun escadusser apunt sobre casos molt concrets.² Això provoca que la referència bibliogràfica més emprada encara continuï essent la del Torrent-Tasis,³ amb totes les incorreccions i imprecisions que conté.

Des d'una perspectiva de país, ens cal un cens de la premsa editada a Catalunya –en català, i també en castellà–, amb el corresponent catàleg de cada capçalera i la seva fitxa, i ens cal saber, tanmateix, on podem localitzar les esmentades capçaleres. Això, que és una tasca bàsica i imprescindible en un país que aspira a la normalitat política i cultural, ens permetria encarar amb totes les garanties una investigació aprofundida de la història de la premsa catalana, que amb una metodologia de treball actualitzada, interrelacionés premsa, poder i societat.

Aquesta reflexió, aplicada a la comarca de la Selva esdevé, encara, molt més necessària, atès al seu notable endarreriment quant a recerca sobre premsa. Hem pogut constatar una malaurada realitat: a la comarca de la Selva, fins i tot, desconeixem amb exactitud quins periòdics es conserven i on es localitzen,⁴ i aquesta informació és indispensable per encetar qualsevol investigació rigorosa.

1. Joan DOMÈNECH, «La premsa a Lloret de Mar», Ajuntament de Lloret de Mar, 1990; «El periòdic 'El Porvenir' (1896-1897) i les seves aportacions a la comarca de la Selva», *Quaderns de la Selva*, núm. 7, 1994.

2. Per una sintètica visió de conjunt veure, Lluís COSTA, «La premsa a la co-

marca de la Selva», *Plecs d'Història Local de l'Avenç*, Barcelona, 1994.

3. J. TORRENT i R. TÀSIS, *Història de la premsa catalana*, Barcelona, Ed. Bru-guera, 1966.

4. Hem iniciat la investigació que proposem sobre la premsa de la comarca de la Selva, i una primera constatació

L'article que presentem està centrat en l'anàlisi d'una publicació editada a Santa Coloma de Farners a començaments de segle: *Memoràndum*, que, sortosament, la Biblioteca Pública de Girona en conserva una col·lecció completa.

Nou segle, noves perspectives

El tombant de segle va anar acompanyat d'evidents símptomes de transformació cultural, social i política. A nivell de tot l'Estat espanyol, el nombre de publicacions augmentava, arribant-se a comptabilitzar 1347 periòdics: 520 de caràcter polític, 103 religions, 342 científics, literaris, artístics o professionals i 382 representants d'interessos diversos.⁵ A la ciutat de Girona, de l'any 1900 al 1906, a més dels periòdics que ja es publicaven amb anterioritat, en van aparèixer 26 de nous.⁶

Malgrat aquest increment, cal no oblidar que la situació social, en l'àmbit de tot l'Estat, no era massa favorable: els sous eren baixos, els horaris de treball molt rigorosos i, sobretot, l'analfabetisme, que el 1900 encara afectava el 63,79% de la població.⁷

La població de Santa Coloma de Farners arribava, el primer any de segle, als 4600 habitants, per bé que progressivament, fins als anys trenta, aniria patint una lleugera devallada. L'activitat econòmica principal era l'agricultura, amb un clar domini d'una minoria de grans propietaris. Políticament, el domini corresponia a una versió casolana de caquisme representada per l'etern diputat a Corts Joan Ventosa i Calvell.⁸ Ara bé, el fet de ser la capital del partit judicial, amb presència dels jutjats de primera instància, i l'existència d'un potent mercat, feia que Santa Coloma presentés la imatge d'un poble amb un notable dinamisme, reflectit, també, en la vessant cultural. Així, a més d'una consolidada tradició sardanística, cal destacar també l'activitat teatral i la creixent afició pel flamant cinematògraf.

ha estat, precisament, la de comprovar les dificultats de localització de periòdics. Les institucions públiques, a més de patrocinar la tasca de sistematització dels periòdics, hauria d'encetar, ara que encara hi som a temps, una política tendent a recuperar molts periòdics que estan a mans de particulars i de col·leccionistes, com a única fórmula per a salvaguardar el patrimoni hemerogràfic.

5. J.M. DESVOIS, *La Prensa en España*, Madrid, Ed. Siglo XXI, 1977, p. 2.

6. Veure Lluís COSTA, *Història de la premsa a la ciutat de Girona (1787-1939)*, Girona, Institut d'Estudis Gironins, 1987.

7. La situació de l'alfabetització millorà paulatinament. A la comarca de la Selva, entre l'any 1900 al 1920, es va passar d'un 28,6% de la població alfabetitzada a un 54%.

8. Lluís COSTA, «El domini del regionalisme burgès a la Selva: Joan Ventosa i Calvell», *Quaderns de la Selva*, núm. 8, 1995.

En aquest context, apareix el dia 27 de maig de 1906 *Memoràndum*, de periodicitat quinzenal, de quatre pàgines a dues columnes i amb un considerable format (48 x 34 cm). Tenia la redacció i l'administració al número 12 del carrer del Beat Dalmau de Santa Coloma i s'imprimia a la tipografia Carreras de Girona. En aquest primer número hi consta el subtítol «Destina íntegres los productes líquits, al foment de la Biblioteca Municipal». D'entrada, tot fa pensar que el periòdic s'inscriu en l'òrbita literària i cultural, producte de la introducció dels nous corrents modernista i noucentista, predominant en l'època, sense oblidar la funció de noticier, com ja apunten en l'article de presentació que insereixen de bell antuvi:

Qui som y ahont aném. Lluny de nosaltres la Política, segons la entenem molts, ens ocuparem sols de passada, breu y secundariament, sempre que les circumstancies ho exigeixin, ensense, empró, fer causa comú ab tiris ni troyans. Els fins d'aquesta publicació no son altres qu'ls referents a informació periodística, literatura y esbarjos; y concretarem generalment aquests punts a quant directament afecti a Catalunya, nostre mas payral, pera'l qual tots els catalans, prescindint d'opinions politiques, sentim entrenyable amor y reconeixement, com la cosmopolita oranella contra sos més preuats himnes d'alabança al soplug ahont ajoca.

Per això no hem dubtat un moment en punt a elecció d'idioma, el qual palesament que es el menys discutit entre politichs sensats, car esta la consciencia de tothom, que al menypreuar l'idioma aeri, esperitual y sagrat, com la venerada tradició y la agradosa y inefable memoria de nostres passats. Ho acaba de reconeixer el Govern en la Memoria ahont contesta les peticions que suara li foren fetes: «en els actes oficials, dins la llibertat de la llengua es absoluta». Apart nostres idees politiques, puix per radicals que fossen elles, jamay ens vedarien exteriorisar nostra ment per altre conducte que no fos la mateixa llengua que li serveix de nexa, donanthi forma, trayentla del caos indefinit de la concepció.

Concretant més. Dretures al nostre fi que'ns guia, acudire'm solícits a la defensa de l'oprés y de tot alló que sigui digne d'esser enlayrat. MEMORANDUM será una taula rasa hont s'hi podrá escriure tot quant tendeixi al foment dels interessos de la comarca, tota idea, tota iniciativa encaminada a procurar el mellor bé possible pera el major número possible.

Aquest plantejament inicial no serà contemplat amb estricta fidelitat, sobretot pel què fa –com veurem– a política municipal, ja que des d'una secció habitual, intitolada «Bromejant», s'aprofitarà per a conrear lluites dialèctiques. Circumstància, però, que hom ja podia intuir en el text de presentació de l'esmentada secció:

El faig, y com sempre, enmollat á mon caràcter, de no ofendre d'aprop ni de lluny á persona alguna (...) més aixó no ha pas d'esser obstacle pera que faci dissecions d'aquells tipos que'n siguin dignes, y que, bromejant, com diu l'epigraf, parli ab la franquesa y sinceritat que'm son propis (...). Però ab tot, en eixes cròniques, ja de sí insubstancials, si hi fiques el dit hi deixarás l'ungla.

Memoràndum *versus* La Selva

El 6 de maig de 1906 –o sigui, vint dies abans de veure la llum *Memoràndum*– apareixia *La Selva*, «Setmanari català il·lustrat. Portaveu del districte de Santa Coloma de Farners». Segons Joan Givanel i Mas, *La Selva* tenia la redacció, l'administració i la impremta a Barcelona, al carrer Dou número 14, i en l'article de «Salutació», es pot llegir que el setmanari serà *d'esperit amplament obert a les corrents modernes, ni demagogos ni fanàtics, mes sempre respectuosos ab les creencies y modo de pensar agé (...) nos proposém anar a la vanguardia dels que lluytan per la renaxensa de la nostra patria.*⁹

Conjecturem que el naixement de *La Selva* té molt a veure amb el projecte d'edició de *Memoràndum*. *La Selva* estava dirigida per un prohom de la cultura renaixentista del vuit-cents: Josep Alemany i Borràs, nascut el 1868 a Blanes, col·laborador de diverses revistes d'inspiració renaixentista, la majoria d'elles de la mà del cèlebre escriptor catalanista Francesc Matheu, com les barcelonines *Il·lustració Catalana* (1903), *Lectura Popular* (1913), *Catalana* (1918), que era «el refugi dels vells floralistes», fins i tot, participà en el setmanari valencianista, editat a la ciutat de València, *Pàtria Nova* (1915). A les comarques gironines tenim notícia que, com a mínim, col·laborà amb la *Gazeta Banyolina* (1914).

Josep Alemany es proposà amb el setmanari *La Selva*, difondre els principis catalanistes a la comarca selvatana, i alhora convertir-se en un informatiu farnesenc. Des d'aquesta òptica localista endegà el que podríem considerar una campanya de confrontació contra l'Ajuntament de Santa Coloma i, en concret, contra el seu alcalde Josep Fàbregas i Planas. És a partir d'aquí que *Memoràndum* adquireix la seva raó de ser, ja que sota la direcció de Joan Fàbregas i Planas, germà de l'alcalde, la nova

9. Joan GIVANEL I MAS, *Bibliografia catalana. Premsa*, Barcelona, Fundació Patxot, 1937, vol. 2, p. 618. *La Selva* és un cas molt emblemàtic del que hem

comentat a l'inici de l'article, ja es tracta d'una publicació de la qual no se'n conserva cap exemplar als centres d'investigació públics.

publicació disputarà el mercat periodístic amb *La Selva*, i centrarà bona part del seu discurs més ideològic a combatre el setmanari catalanista¹⁰.

La família Fàbregas disposava d'una gran influència, prestigi i distinció social a Santa Coloma de Farners. L'alcalde, Josep Fàbregas, s'havia llicenciat en Dret a la Universitat de Barcelona, i va desenvolupar diversos càrrecs com el de jutge i el de fiscal municipal. Fou elegit membre del consistori colomenc, i posteriorment el govern liberal de l'Estat el nomenà alcalde constitucional. Una publicació coetània, de tendència republicana, el definia com un polític de conducta irreprotxable i com un expert professional.

*La administración municipal es testigo del recto y honorado proceder del señor Fábregas, durante el tiempo que desempeña la alcaldía. Actualmente cuida de su importante bufete de abogado, aumentando cada día el número de sus clientes, debido á su actividad é inteligencia para interpretar las leyes, algo confusas, debido á el enmarañamiento de las Reales Ordenes de los ministerios, que modifican las leyes promulgadas, unas veces por espíritu de justicia, y otras veces por puro favoritismo.*¹¹

L'evolució política de Joan Fàbregas el portarà, uns anys més tard, a obtenir una acta de diputat provincial pel districte de Santa Coloma de Farners, en representació de la Lliga Regionalista, càrrec que ocuparà el període de 1921 al 1924.¹²

Memoràndum va publicar-se al llarg de sis mesos, el dia 18 de novembre de 1906 apareixia el darrer número –el 12–, malgrat que no s'especificava la intenció de suspendre'n la publicació. *La Selva* continuà, també, veient la llum, si més no, fins aquell mes de novembre.¹³

En el segon número –el 10 de juny de 1906–, *Memoràndum* abandona el seu suport explícit al foment de la Biblioteca Municipal, i adopta el subtítol de «Periódich Independent», que constarà fins l'últim dia de la seva vida. En l'editorial d'aquest segon número, i sota el títol de «Solidaritat», fan una crida en favor de donar suport als ajuntaments i a la

10. Joan Fàbregas i Planas és titllat d'anticatalanista per Lluís Mon, segons es pot llegir a *Llevar*, Sta. Coloma de Farners, 7-1-1922. A pesar d'això, hom no pot considerar que *Memoràndum* practiqués un periodisme anticatalanista.

11. *Suplemento Literario de El Autonomista*, Girona (edició especial Santa Coloma de Farners), juliol de 1907, p. 11.

12. Veure Antoni GUSTEMS, *Les eleccions provincials a Girona. 1901-1923*, tesi de llicenciatura inèdita, Universitat Autònoma de Barcelona, 1984.

13. No podem precisar la data de desaparició de *La Selva*, en canvi, sí que podem constatar que és incert que el número 3, corresponent al 20 de maig de 1906, fos el darrer publicat, tal i com afirma Torrent-Tasis, op. cit., vol. 2, p. 215.

necessitat que existís una veritable solidaritat i cooperació entre les institucions municipals, mentre que insisteixen en el poc interès de la publicació en el foment de la política. Així mateix, es congratulen de la bona acollida que va tenir el periòdic entre la població. Quinze dies més tard –el número 3– expressen l'excel·lent relació de companyonia gremial, llevat d'una significativa excepció: *Ens han tornat la visita tots els periòdichs y revistes a quines redaccions hem entrat, mancos La Selva, periòdich que veu la llum pública a Barcelona.*

La tibantor entre *Memoràndum* i *La Selva* és constant durant tot el temps en què es publiquen, tinguent sempre com a teló de fons l'Ajuntament colomenc. El dia 12 d'agost de 1906, *Memoràndum* exigeix una rectificació pública al director de *La Selva*, Josep Alemany: *Senyor nostre: Hem esperat inútilment fins avuy, a que el periòdich de la seva valiosa direcció rectificqués el contingut de tots y cada un dels solts que injurién ó calumnién a l'arcalde de nostra vila, l'advocat en Joseph Fábregas. Noblesa obliga. Y nosaltres ens creuríem faltar a un deber professional, si avans no innovavem a vosté que l'esmentat senyor es proposa fer us de sos drets en legal forma, si en lo nombre qui ve La Selva no rectifica seriosa y satisfactoriament, y interin queda a les seves ordres.*

Memoràndum du a terme, també, una anàlisi exhaustiva de la premsa gironina, a la recerca de notes que desprestigiïn al seu antagonista periodístic. Així, publiquen una informació de *El Tradicionalista* de Girona del 2 d'agost relativa a un judici contra un regidor de l'Ajuntament de Caldes de Malavella, acusat d'haver insultat a una ciutadana, i que finalment serà absolt, per la qual cosa recriminen al periòdic d'Alemany: *Nos estraña que á pesar de ello no haya rectificado como era debido el periódico La Selva.* O bé, uns dies més tard, quan *La Selva* informa sobre el Centre Catòlic d'Arbúcies i una companyia de drama que hi actuà, *El Autonomista* de Girona escrigué: *Conste, pues, que es un mal cronista el corresponsal de La Selva en esta población, ya que transforma las cosas apartándolas de la verdad.* *Memoràndum* clou la crítica del periòdic republicà gironí, amb una contundent recomanació al director de *La Selva*: *El senyor Alemany haurá de fer tard o d'hora la consabuda encuesta y encara después haurá de passar per tramuja totes les corresponsalies que rebí.*

Una nova concepció periodística

Amb tot, resultaria una anàlisi excessivament reduccionista si només ens quedéssim amb la idea d'un *Memoràndum* polemitzador. No és

agosarat atorgar al periòdic una funció informativa, de noticier, amb una remarcable voluntat comarcalista, que connectava –potser inconscientment– amb una nova concepció periodística que s'imposava lentament a les grans capitals i entre els periòdics de més entitat. És evident que a començaments del segle XX encara predomina la premsa ideològica, els òrgans dels partits polítics. Per tant, un periòdic no doctrinari, i amb uns esquemes que primaven la informació per sobre de l'opinió –al marge de les esmentades lluites dialèctiques amb el seu col·lega periodístic– denota modernitat. És cert, que des del punt de vista formal es manté en uns esquemes molt tradicionals: discrets titulars, absència d'il·lustracions, compaginació poc imaginativa, etc; per bé que cal valorar la inserció de publicitat (ocupa la totalitat de la darrera pàgina) com un element modernitzador.

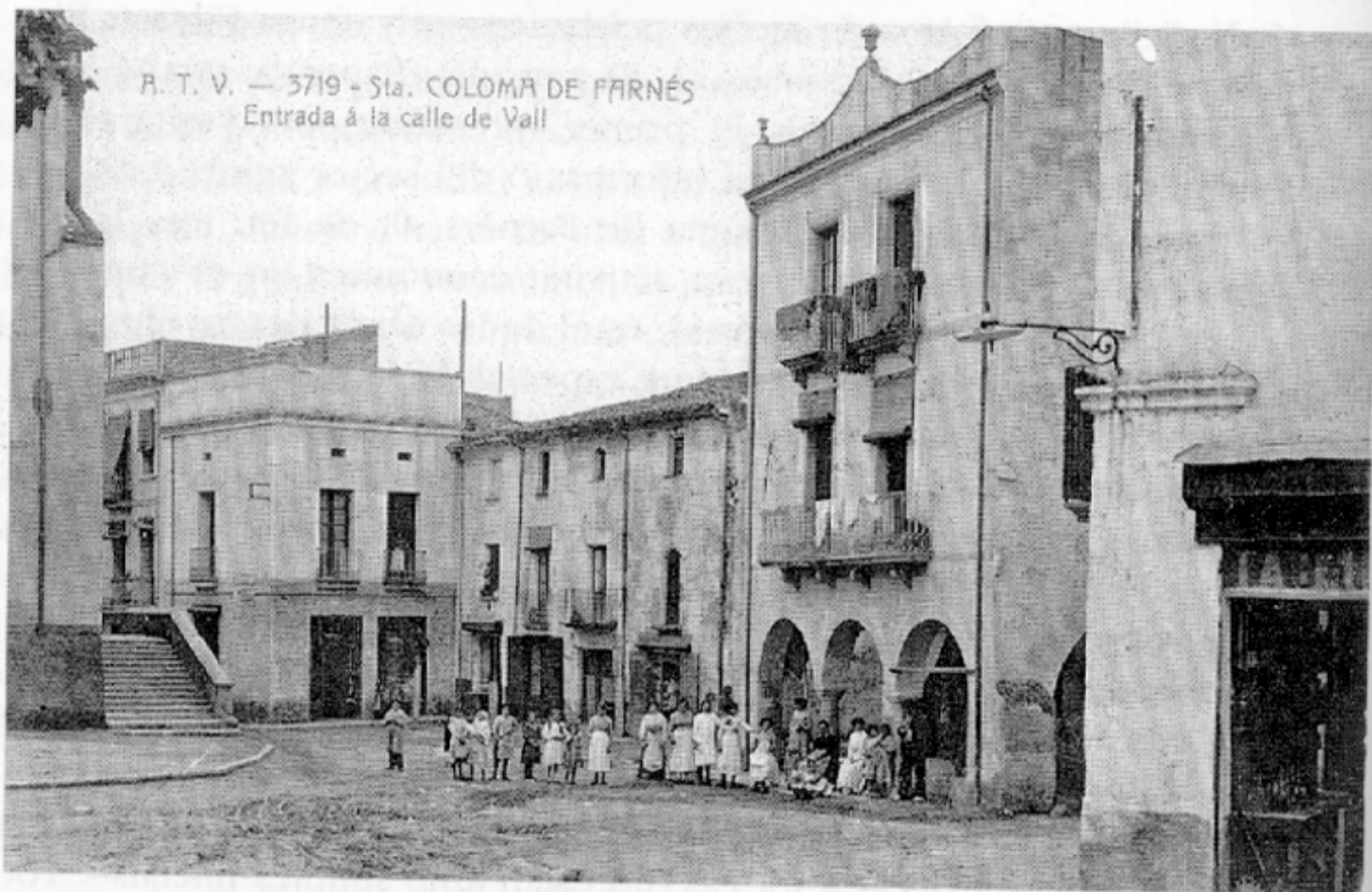
Insistim, però, a subratllar la funció de noticier que exerceix *Memoràndum*. Des del punt de vista de la recerca històrica aquest aspecte es magnifica, ja que el periòdic esdevé un interessant instrument d'investigació. Les notícies que ofereix tenen un extens abast geogràfic. A la secció «Noves» insereix informacions locals (lleves militars, naixements, defuncions, notícies de l'Ajuntament, del Balneari, preus mercat...), a la secció «Notícies», s'informa de moltes poblacions selvatanes (Lloret, Blanes, Caldes de Malavella, Arbúcies...). El periòdic dispensa, també, una atenció important a dos temes. El primer, presentat sota l'epígraf de «Notes agrícoles», recull una àmplia informació del sector agrari, i és que no podem oblidar que Santa Coloma de Farners –i, de fet, tota la comarca– sustenta gairebé tota la seva activitat econòmica en el camp. El segon tema tractat, amb certa profusió, és el de les obres desenvolupades per la Diputació de Girona, fent esment especial de les relacionades amb la construcció de camins veïnals i d'altres xarxes viàries.

Memoràndum dedica les seves pàgines, també, a la literatura, encara que de forma relativament exigua. Es poden llegir poesies de Rafael Masó, de Josep Carner, de Bofill i Mates, el poema de Joaquim M. Nadal «La Terra», premiat amb la Flor Natural als Jocs Florals d'Arbúcies i, fins i tot, en els darrers números, una síntesi de la novel·la «Josafat» de Prudenci Bertrana que acabava d'aparèixer.

A banda del contingut temàtic, caldria fer unes consideracions respecte a l'organització interna del periòdic. Les notícies i articles editorials no acostumen a estar signats –en tot cas, ho estan amb simples inicials–. Tot fa pensar, que el seu director Joan Fàbregas era el principal responsable. *Memoràndum* tenia establerta una feble xarxa de corresponsals, els quals

estaven subjectes a uns condicionaments propis d'un periòdic de fràgil estructura, com es dedueix d'una nota publicada a la secció «Noves» del número 3: *Encarreguem a nostres amables corresponents que no ens evihin correspondències a última hora, y menos escrites en castellà, puix que en el primer cas s'exposen a que no puguin esser publicades com ha succehit en lo present número, y en lo segon no deixa d'esser un doble inconvenient si han d'esser tradubides al català, com ens proposem escriurer totes les de la present secció, sens perjudici d'admetre escrits en castellà pera les demés seccions de Memorandum.*

Efectivament, a pesar de ser una publicació escrita eminentment en català, també va inserir textos en castellà, fins i tot a l'editorial, com en el número 4, del 8 de juliol de 1906, que sota el títol de «La propiedad alcornocal», va publicar un article datat a Sevilla, on es feia ressó de la crisi del sector: «Rudo golpe ha sido para la propiedad la persistente crisis de la industria taponera...»

Santa Coloma de Farners a principi de segle, època de publicació de Memorandum.

MEMORANDUM

Any I.

Núm. 3.

PERIÓDICH INDEPENDENT

Anuncis a prems convencionalia.

SUSCRIPCIÓ

Un any. . . . . 2' 50 pessetes.

Santa Coloma de Farnés

24 Juny de 1906

No's tornen els originals.

REDACCIO Y ADMINISTRACIO

Carrer del Beat Dalmau, núm. 12.

ELS DEIXEBLES DE MINERVA

Ja son aquí. Ja ha arribat de nostres centres docents el nombre d'ajudadors de les sublims y encarrarades ciències, influenciats pels ayres rejuvenívols y modernsants que la pedanteria més refinada imprimeix en els rostres dels qui son l'esperança de l'avenir.

peran la benèfica rosada d'un seguit d'amoreles que l' més indiscret donzell vulga ploure ab lo sentiment del qui cerca qui l'comprenga, para donarse l'encaixadi qu'ells ha de junyir en la suau juga del amor.

Y més endellanch encara, reparen un buyt que no s'ompla un ombra qui plana esferehidora sobre les multituds: els pares, els vells, els qui tenen la pensa més plena y atapanida que sos fills, de

haviem fet gala y que us eren tan ridículs com dispensables, y us recafa que no us duri encara el somni blau y rosa d'una eterna joventut.

No vull enristir la vostra pensa atapanida de dates y de noms, de teories y de sistemes.

Jo voldria participar encara del xarnat de les aules y respirar la vostra atmosfera.

Voltria no semblar una planta exòtica entre mi' de vósaltres.

la sombra veneranda de una gloria nacional postergada.

Ja que en vida acostunem a preterir a verdaderes notabilitats de la terra, que no reconeixem o no volem reconeixer fins que 'ls extrangers ens les signen, no volguem també quan les Parques han tallat el fil de la seva existencia, arreconarlos, i oblidarlos per altres que serán, tant o més dignes de recordança, però envers qui nosaltres no hi tenim obligació tan propera y immediata.

Recordemnos entre altres d'en Ver-

Portada de Memorandum.

Joan Fàbregas Planas, alcalde de Santa Coloma de Farners, l'any 1906, i germà del director de Memorandum.